

totiescipe, & Veteres nonnulli imprudentes a misserunt. Quod de divisione monimus, eadem & de subdivisionibus intelligenda, quamvis danda sit opera, ne subdivisiones praeter necessitatem multiplicentur. Quod magis enim magnum laxum in pulverem conteritur, sed minus ejus magnitudinem animo comprehendimus.

CAPUT VIII.

De Judiciis, & propositionibus, de que propositionis materia, forma, quantitate, qualitate; de oppositione, aequipollentia, & conversione propositionum.

49 Quando mens binas ideas adcurate perceptas inter se comparat, easque vel necit, vel dividit nascitur inde *judicium* quod est: *perceptio convenientiae*, aut *disconvenientiae*, quae reperitur inter duas ideas. *Judicium* autem verbis expressum *Propositio*, vel *enunciatio* appellatur. *Propositio* autem est: *oratio affirmans*, vel *negans* a liquo de aliquo. Respondeat enim *judicio*, quod vel duas ideas connect, vel disjungit.

50 Omnis *propositio* constat *subjecto*, & *praedicato*, seu *attributo*, quos terminos inter se jungit *copula* est, quamvis haec aequè ac *subjectum* saepè in *praedicato* latiter, adeoque tota *propositio* uno, vel binis vocabulis constet. ex. gr. *Petrus amat, morior, in quibus subaudiuntur haec: Petrus est amans, ego sum moriens.* *Subjectum* est *id de quo aliquis dicitur*. *Praedicatum*, *quod dicitur de subjecto*. *Copula* est *nexus*, sive *unio subjecti & praedicati*. Per *copulam*, seu *per verbum* est, vel non est vis *judicandi* significatur, id est, ostenditur *praedicatum* in *subjecto* includi, vel non includi. Haec enim *propositio*: *Deus est justus*, hoc dicere vult, in *idea Dei inclusa est idea justitiae*. Haec altera, *homo non est equus*, hoc vult dicere, in *idea hominis non inclusa est idea equi*. Nulla enim *propositio affirmans* est *vera*, nisi quia totum *praedicatura* in *subjecto* includitur, nulla *negans*

gans vero nisi quia totum non includitur, ex. gr. quoniam dico *ego sum vivens* pronomine *ego* designo ideam complexam mei individui, & volo dicere *meum individuum est vivens*; quod vallet, in *idea complexa mei individui includitur idea viventis*.

51 Materia propositionis sunt illae voces quibus eadem *propositio* veluti patribus componitur. Rationae materiae *propositio* dicitur *necessaria*, quando *praedicatum* *necessario* convenit *subjecto*, ut *homo est animal*; *contingens* quando *contingenter* convenit, ut *Joannes est albus*; *impossibilis*, quando ei repugnat, ut *Sempronius est lapis*. Sed haec item ad *necessariam* referuntur: nam illa dicitur *necessario vera*: haec *necessario falsa*.

52 Forma propositionis est ipsa copula, quae conjungit *praedicatum* cum *subjecto*. Ratione formae dividitur *propositio* in *affirmativam*, quae attribuit unum alteri, & in *negativam*, quae negat unum de alio: *Ubi obiter nota*, propositionem *negativam* esse, quando particula *non*, cadit supra verbum. Dividitur etiam in *Categoricam*, quae sine conditione affirmit vel negat, & in *Hypotheticam*, que affirmit sub conditione, ut *si Sol lateat, dies est*. *Propositio complexa*, est quae pluribus *propositiis* constat, ut *Magister docet, & discipulus capit*.

53 Quantitas propositionis est extensio *subjecti formalis* ad significanda plura, vel pauciora. Inde *propositio* est *universalis*, si *subjectum* sit *universale*, ut *omnis homo est animal*, *particularis* si *subjectum* est *particulare*, ut *aliquis homo currit*, *singularis*, si *subjectum* *singulare* sit, ut *Petrus currit*. His accedit *propositio infinita*, cuius *subjectum* est *commune* & *non coactatur*, ut *homo legit*, non enim dicitur *omnis*, aut *aliquis*, aut *hic*, sed *indefinitè homo legit*.

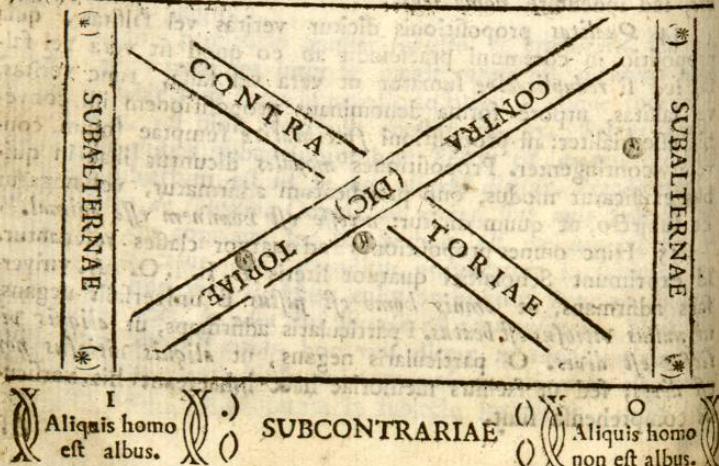
54 Qualitas propositionis dicitur *veritas* vel *falsitas*, quia *propositio* in *communi* *praecondit* ab eo quod sit *vera* vel *falsa*, sed si *reduplicative* sumatur ut *vera* vel *falsa*, tunc *veritas*, vel *falsitas*, ut potè *forma denominans propositionem illi convénit esse*, scilicet: ast *propositioni specificative* sumptac *solum* *convenit contingenter*. *Propositiones modales* dicuntur illae in quibus explicatur *modus*, quo *praedicatum* *affirmatur*, vel *negatur* de *subjecto*, ut *quoniam dicitur: necesse est hominem esse animal*.

55 Hinc omnes *propositiones* ad quatuor classes referuntur. Id exprimunt Scholastici quatuor literis A. E. I. O. A. *universalis affirmans*, ut *omnis homo est justus* E. *universalis negans*, ut *nullus virtuosus est beatus*. I. *particularis affirmans*, ut *aliquis virtuosus est dives*. O. *particularis negans*, ut *aliquis virtuosus non est dives*; sed ut facilius memoriae haec inhaerent his versiculis comprehensa sunt.

Afferit A, negat E, verum generaliter ambæc.
Afferit I, negat O, sed particulariter ambæc.
56 Oppositiō est repugnanciā duarūm propositionū, quae eo-
dem subjecto, & praedicato constat. Quadruplex vulgo statui solet
oppositiō propositionū: *contradicторia, contraria, subcontraria, &*
subalternae. Oppositiō *contradicторia* est inter duas propositiones,
quarum una est universalis, altera particularis, una adfirmans, altera
negans ex. gr. *omnis homo est albus, aliquis homo non est albus*. Con-
tradicторiae quoque dicuntur propositiones singulares, quarum una
negat, quod adfirmat altera: ex. gr. *Aristoteles est Philosophorum prin-
ceps, Aristoteles non est Philosophorum princeps*. Contradicτio enim
est *adfirmatio & negatio eiusdem praedicati de eodem subjecto, & se-
cundum idem tempus*.

57 Propositionum contradicτoriarum, una semper est vera, altera
falsa. Oppositiō *contraria* est inter duas propositiones universales,
quarum una est adfirmans, altera negans, ut *omnis homo est albus,*
nullus homo est albus. Oppositiō *subcontraria* est inter duas propo-
ositiones particulas, quarum una est adfirmans, altera negans, ut *aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus*. Oppositiō *subalterna* (que
rigorosa oppositiō non est) versatur inter duas propositiones, qua-
rum una est universalis, altera particularis, sed utraque vel est adfir-
mans, vel negans, ut *omnis homo est albus, aliquis homo est albi,*
nullus homo est albus, aliquis homo non est albus, quae ut clarius intel-
ligatis in subjectum paradigmata oculos conjicite.

A Omnis homo est albus. O CONTRARIAE. O Nullus homo est albus.

58 Accipite demum certissimas regulas ad oppositionē
dignoscendam: quae nec simul verae, nec simul falsae esse pos-
sunt, contradictoriae sunt, quae non simul verae, sed tamē
possunt esse simul falsae, contrariae sunt, quae non possunt esse
simul falsae, & possunt esse simul verae, subcontrariae. Propo-
sitionē subalternarum, aliquando una est vera, & altera falsa,
aliquando utraque falsa, aliquando utraque vera: ex. gr. *omnis homo est animal, aliquis homo est animal*.

59 Aequipollentia, seu aequivalētia propositionū est re-
ductio opportūm propositionū ad eūdem sensū ope
particulae non, quae in contradicτoriis praeponitur subjecto, in
contrariis post ponitur, in subalternis vero praeponitur simili ac-
que postponitur, ut hoc versiculo demonstratur.

Prae contradic: pōst contra, prae postque subalter.

60 *Conversio* propositionū est reciprocā mutatiō subjecti in
praedicatum, & praedicati in subjectum, quando nimirūm prae-
dicatum ponitur loco subjecti, & subjectum ipsum loco praedicati,
remante tamen propositionis illius veritate, quamvis aliquando
propositionis extensio, sive quantitas varietur. *Conversio* autē
propositionū ex *Grammatica* potius, quam ex *Logica* est colligenda. Enī mysteria Veterū Logicorum adcuratiū quam illi
faciunt explicata. Noluitus tamen ea omittere, ne eruptam ju-
ventuti rem utilem, aut fructuosam fortasse Veteres suspicentur.

CAPUT IX.

De Ratiocinatione, vel syllogismo, & variis argumentationum generibus.

Ratiocinatio, vel Syllogismus est operatio intellectus, qua
ille constituta duarūm comparatione cum tertia,
jungendae ne istae sint an separandae cognoscit, vel ut
Scholastici loquuntur. Ratiocinatio est cognitio, quae ex
una, vel duabus propositionibus aliam inferit. Si ex una tantum
propositione aliam inferat, ex. gr. *cogito; ergo existo*, vocatur
Enthymema, si autem ex duabus propositionibus inferatur alia,
ex. gr. *omne quod cogitat existit, sed ego cogito: ergo existo*,
dicitur *Syllogismus*.

Gum

62 Quum ergo, ut diximus tres sint ideae, in Syllogismo comparanda; consequens est, ut simul ac quatuor ideas in unum Syllogismum compingimus, vitiola emergat ratiocinatio, quod plerumque fit, ubi vocabulum aliquod, aequivocatione laborat. Hinc male quis ratiocinaretur: *Spiritus est substantia cogitans, sed spiritus vini est spiritus;* ergo *spiritus vini est substantia cogitans,* nam quatuor ideae in unum Syllogismum compinguntur. Tres illae ideae, si verbis exprimuntur, termini vocantur, & is quidem de quo aliquid queritur *terminus minor*, quod de eo queritur *major*; & is quocum hi duo termini comparantur *medius* adpelari solet. Si eg. scire vellim, an aer sit gravis, & hinc has ideas compararem cum *pressione corporum*: *aer* erit *terminus minor*, quia de eo aliquid queritur, *gravis* *terminus major*, quia hoc ipsum est quod de aere queritur, *presso corporum* erit *terminus medius*, quia cum hac idea duas reliquias comparantur.

63 Tribus propositionibus Syllogismus constat, quarum prima, quae ex *majori* & *medio* termino componitur dicitur *major*, secunda, quae ex *minore* & *medio*, *minor*, tertia demum, quae ex *minore* & *majore*, *conclusio* adpelatur. Sic si Syllogismum construam ex terminis paulo ante propositis: *quod premit corpora inferiora est grave;* aer premit corpora inferiora: ergo aer est gravis; prima propositio erit *major*, secunda *minor*, postrema *conclusio seu consequentia* adpelatur. In Enthymmate, prima dicitur *antecedens*, secunda *consequentia*.

64 Dilemma est argumentatio ex duabus interrogationibus in quarum qualibet capitur respondens, ex. gr. vel qui peccat recordatur inferni vel non? Si concedis: ergo est stultus; si negas: ergo etiam est stultus, quia tantae poenae non recordatur.

65 Inductio est argumentatio a singularibus sufficienter enumeratis ad universale, ut si dicas: aurum liquari potest, stannum, plumbum, & ferrum liquari possunt: ergo omne metallum liquari potest. Haec argumentatio erit mala & roboris expers, si vel unam partem ex numerandis non examinet. Exemplum seu paritas est argumentatio ab uno ad aliud simile in eadem linea. Demonstratio est argumentatio, quae constat praemissis evidenteribus. Hinc per demonstrationem res manifeste nobis vera adparet. Illud quippe vere evidenterque cognoscitur, quod ex claris, perspicuis principiis eruitur. Ceterum, aut effectum ex sua causa demonstramus, aut causam ex suo effectu. Prior demonstratio a priori, posterior a posteriori dicitur.

66 Sic ex. g. si rotunditatem telluris demonstro ex umbra eius in Eclipsibus Lunaribus, demonstro causam ex effectu, adeo-

que ea demonstratio erit a posteriori. Contra ubi mentis immortalitatem ex ejus spiritualitate, hanc ex cogitatione demonstratio, demonstratio erit a priori. Cognitio, quae demonstrationis ope adquiritur scientia vocatur. Definitur autem scientia: *cognitio certa & evidens rei necessariae ex demonstratione proveniens.*

67 Dicitur cognitio certa, hoc est firma & stabili, penitusque inconcusa, & per hoc scientia differt ab *opinione*, quae non est nisi probabilis rei cognitio. Dicitur cognitio evidens, clara scilicet & plane perspicua, atque hinc discernitur a fide, quae tota in obscuris vestatur. Dicitur rei necessariae, ut inde patet nullam de his rebus dari posse scientiam, propriè loquendo, quae aliter esse possunt, ac cognoscuntur. Dicitur postremo ex demonstratione proveniens, ut discernatur ab intelligentia, nempe a cognitione primorum principiorum. Notio enim notio a demonstratione non dependet, quam ex suis terminis sint evidenterissima, ex. gr. *totum est maius sua parte*, &c. Sicut demonstratio alia est a priori, alia a posteriori, ita duplex scientia distinguuntur: *perfettissima*, scilicet, & *minus perfecta*. Illa per demonstrationem a priori adquiritur, haec vero per demonstrationem a posteriori.

CAPUT X.

De forma, & figura Syllogismi.

68 **F**orma Syllogismi est dispositio terminorum, in ordine ad conclusionem recte inferendam: haec forma duplex est, modus scilicet, & figura. Modus est dispositio propositionum in ordine ad affirmationem, aut negationem, universalitatem, aut particularitatem, & quoniam medium tripliciter disponi possit in propositionibus, ex hoc resultat triplex figura Syllogismi, ut his versiculis demonstratur.

*Prima prius subjicit medium, dein praedicat ipsum
Altera bis dicit, bis tercia subjicit ipsum.*

69 Prima figura ponit medium in *majori* tanquam subjectum, & ipsum medium tanquam praedicatum in *minori*. Secunda figura tam in *majori*, quam in *minori* ponit medium ut praedicatum. Tertia demum, tam in *majori*, quam in *minori* ponit medium ut

ut subjectum. En exempla. Prim. fig. quod cogitat est spiritus mens cogitat: ergo mens est spiritus. Secund. fig. corpus non cogitat: mens cogitat: ergo mens non est corpus. Tert. fig. quidquid cogitat est spiritus, aliquid quod cogitat in homine est: ergo spiritus aliquis in homine est. Omnes autem modi undeviginti his barbaris vocibus continentur.

Barbara, Celarem, Darii, Ferio, Baralipton, Celantes, Dabitis, Fopestro, Frisefomorum, Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Dakapit, Elalpton, Disamis, Dafisi, Bocardo, Ferisone.

70 Ubi observatum volunt Peripateticci, quod omnes dictiones triplici syllaba constant, si excipias Baralipton & Frisefomorum, quibus metri causa, ut ipsi dicunt, additur una & altera syllaba, quae non pertinent ad figuram. In memoriam revocate, quod A denerat universalem affirmativam, &c. Unde syllogismus in Barbara ex. gr. constat triplici propositione universalis affirmativa. In Celarem majori negativa, minori affirmativa, & consequentia negativa, omnibus universalibus. Novem priores modi in duabus primis versibus contenti, ad primam figuram spectant, quatuor posteriores ad secundam, & reliqui ad tertiam. Nunc agendum erat de syllogismi reductione: nos vero Peripateticos circumspectiores sequentes, hujusmodi tractationem consulto relinquimus: nam plerumque, ut ait S. Augustinus, citius videt ingeniosus non esse rectam conclusionem, quam praecepta ejus capit: tardus autem non eam videt, sed multo minus, quod de illa praecepitur.

CAPUT XI.

Traditur universale principium dignoscendi, legitimusne sit syllogismus, an vitiosus, quin ulla prorsus vulgarium regularum ratio habeatur.

71 **H**AEC est celebris illa regula ab Auctore Clars. Artis cogitandi inventa, nempe quod ut conclusio recte inferatur debet contineri in aliqua praemissarum, & hoc ipsum debet ostendi, seu indicari per alteram, quae applicata, vel *indicativa* vocatur, sicut prima dicitur:

timens, In syllogismis affirmativis nihil placet ibrester, an maiorem, an minorem dicamus esse continentem, vel applicatam, quia ultraque aliquomodo conclusionem continet, ultraque etiam mutuò ostendit illam in altera contineti. Nam ex. gr. si dubto, an homo impius sit miser, sic argumentabor. Quicunque servit cupiditatibus, est miser, sed impius servit cupiditatibus: ergo impius est miser. Quamcumque praemissarum designaveris, poterit dici conclusionem continere, idque ab altera ostendit. Nam conclusio continetur in majori, quia serviens cupiditatibus, impium sub le continet, & à minori ostenditur, quia serviens cupiditatibus, in sua idea comprehendit ideam miseri.

72 *Nihilominus in syllogismis affirmativis, quem major ferre semper sit universalior, ut plurimum haberi poterit pro continente, & minor pro applicante. In syllogismis vero negativis, praemissa negans est semper propositio continens, & affirmans est propositio applicans, quia quem consequentia sit negativa, aequius est, ut in praemissa negativa continetur, quam in affirmante, quem negatio solum in negatione includatur. Sed principium applicemus,*

73 *Dubito ex. g. an iste syllogismus recte concludat Evangelium salutem spondet Christianis; quidam impii sunt Christiani: ergo Evangelium salutem spondet quibusdam impiis. Consideratis ergo praemissis, evidens est, conclusionem in majori propositione minime contineri, quamvis prima facie, in minori videatur comprehensa. Etenim Evangelium non omnibus christianis salutem promittit, sed sibi tantum, qui Christi D. mandata observant, quod non faciunt impii. Igitur syllogismus est illegitimus. Eadem ratione nullus est, qui sequitur: omnis homo est animal; equus non est homo: ergo equus non est animal. Conclusio namque in praemissa negante non comprehenditur. At è contrario isti sunt optimi: Miseri sunt, qui cupiditatibus serviant; avari cupiditatibus serviantur: ergo avari sunt miseri. Nulla substantia carens partibus destrui potest ab agente creato; anima rationalis est substantia carens partibus; ergo anima rationalis à nullo agente creato destrui potest. Virusque enim conclusio in majori continetur, quemadmodum minor ipsa propositio palam facit.*

74 *Ope etiam hujus principii facilis negotio detegi potest falsicia hujus syllogismi: qui dicit te esse animal, dicit verum; sed qui dicit te esse animal, dicit te esse animal: ergo qui dicit te esse animal, dicit verum. Respondere namque sufficit, neutraru praemissarum continere conclusionem. Animal enim in majori sumitur particulariter, quia est praedicatum hujus propositionis: tu es animal. Hinc etiam peti potest solutio sophistarum, quod Sanctus Augustinus referit: non es, quod ego sum; ego sum homo: ergo tu non es homo: nam*

ūtraque praemissa loquitur de re singulariter *mīhi propria*, ita que non potest continere conclusionem, quae procedit de re *tibi propria*.

75 Ad hanc normam, facilemque regulam omne ratiocinium exigite, nec operosa, & prorsus inutili syllogismorum reductio ne vobis erit opus, si hanc omnibus communem, & penè in conspectu positam argumentandi legem sequemini. Hujus enim principii lumine cuiusvis argumentationis bónitas deprehendi facile potest, ut aliae proinde leges, vel obscuriores, vel minus universales, vel inutiles etiam censeri possint; imò vero debeat,

CAPUT XII.

De fallaciis Syllogismi.

76 **F**allacia Syllogismi, quae ex multiplici cause venit, vi- tium est, & cognoscendum, & vitandum. Primo igitur Syllogismus fallit ex *aequivocatione* aliquius nōminis, ex. gr. *Gallus est avis*; sed *vir Francus est Gallus*: ergo *vir Francus est avis*. Secundo quoniam fit transitus a genere ad speciem, ut *Sempronius est animal*, sed *asinus est animal*: ergo *Sempronius est asinus*. Tertia fallacia dicitur *ignoratio elenchi*, quando nimis aliud impugnatur, quam quod est in quaestione, quia vel attribuitur adversario, quod ipse non adserit, vel ignoratur status quaestione. Huc pertinet mutatio medii, quando probatur ex. gr. *Deum esse amandum qui Bonus, relatio me- dio Bonitatis adfumis Sapientiam, aut Omnipotentiam*. Quartae est *petitio principii*, quando supponitur id quod probari debebat. Ad hoc sophisma revocari possunt rationes illae, quibus probatur ignotum per aequē ignotum, incertum per aequē incertum, aut incertius.

77 Latè patet sophisma *petitionis principii*: quicumque enim ponit sine ulla probatione veluti *petitum*, quod probatione omnino indiget, is quidem petit *concedi sibi principium aliquod, quod erat probandum*. Id vero vel proximè, vel remotè fit. Proximè, ut si pro ratione posat conclusionem probandam, vel eisdem, vel sinónimis verbis, vel per circulum. Remotè, ut si rem aperte falsam, vel mera verba, vel aliquid hujusmodi ad-

ferat ad probandam thesim: nam etiam tali casu petit sibi concedi principium, quod ei probandum erat, ut propósum efficeret. Quum praemissarum altera, vel *plane dubia*, vel *plane falsa*, pro ratione adfertur, hoc sophisma vocatur etiam *petitio principii*. Id plurimis modis fieri potest, ut supra diximus. Aristoteles probat inerrantia sidera scintillare, quia plurimum distant à nobis, (1) & plurimum distare quia scintillant. (m) En circulus.

78 Quum adsignant pro causa physica mera verba, quae nihil reapse significant, dari *petitionem principii* supra diximus. En exemplum. Philosophi nimis multi, dum res ab ipsa natura involutas explicare conantur, quum id firmis, & perspicuis argumentis nequeant efficere, & inscitiam suam nolint profiteri, ad verba inania recurrunt, & plaudunt sibi, quasi tale mysterium reserassent. Hinc *horror vacui*, *virtus soporifera*, & id genus vocabulá, sonora illa quidem, & ampullosa, sed quae nullam sententiam habent, nec nos faciunt doctiores.

79 Quinta fallacia est *non causae ut causa*, ex. gr. *Petrus in studiis bona dissipavit, & nihil ipsi profuit: ergo tempus in studiis non debet impendi*. Ad hoc sophisma revocanda est, vulgaris illa *metris* humanae fallacia: *post hoc: ergo propter hoc*. Sexta est *imperfecta partium enumeratio*. Sic pessime ratiocinatur, qui integro Collegio tribuit peccatum aliquorum ex ipso. Septima est fallacia *accidentis* quando de natura iei judicatur ex eo, quod illi cónvenit per accidens; sic Medicinae omnia mala tribuuntur, quae proveniunt à circulatorum erroribus. Octava est, quando arguitur à secundum quid, ad simpliciter ex. gr. *Aethiops est albus secundum dentes: ergo est albus*.

80 Nona est *paritas inopta*: quando nimis, ex eo quod duae res in uno, vel altero praedicato, sunt similes, colligimus alteram alteri esse similiari. Ejusdem sophismatis autores sunt illi, qui, ut aliquid alteri faciendum persuadeant, virtus astuta è præterea, cōmoda vero in caelum extollunt, ex. gr. Scholastici *Milosophi*, ut nobis persuadeant, Logicam suam ceteris esse præferendam, cum jactatione ponunt, se ex Aristotelis Dialectica disputare, esse eam utilē ad Theologiam Scholasticam addiscendam; tūm denūm neminem sine ea in abstrusioribus disciplinis posse disputare. Illud autem tacent, talem Dialecticam esse artem cavillandi, & sine ullo fine contendendi, non trādere viam indagandi verum, tūm certum, tūm probabile: nihil de ar-

te critica continere, tum denique nihil utilitatis humano gener adferre, ut in ceteris disciplinis recte sermocinetur, quod tacendum non fuit.

81. Decima fallacia est: quando non alio argumento infirmamus propositionem veram, nisi auctorem irridendo. Peccantia hoc frequenter Scholastici cum Recentioribus Philosophis disputantes. Verum haec confutandi ratio infirma est prorsus. Cogendi ergo sunt ii, ut theses non cachinnis, & dicterioriis, sed argumentis firmis & perspicuis confutent. Eadem via cum iis agimus, qui querelis, ejulatu, jurejurando falsum aliquid nobis persuadere conantur, quia ejusdem sophismatis rei sunt, Dicta sufficiant.

LIBER II.

De Veritate.

82. **S**i quis intellectus operationibus recte utitur, bene sanguinatur ratione, consequensque est, ut hoc modo procedens, inveniat veritatem, de qua iam agendum paulo adcuratius. *Veritas* est, vel *Metaphysica*, vel *Moralis*, vel *Logica*. Metaphysicè verum dicitur, quidquid habet essentiam sibi convenientem. Etiam dicitur metaphysicè verum omne ens, vel existens, vel possibile, quem est consentaneum ideae, quam Deus habet de eo. Quare hoc sensu, Petrus, est *verus* Petrus, quia respondet ideae Dei. Haec veritas metaphysica vocatur etiam *realis*. Veritas moralis est, convenientia verborum, signorumque externorum cum cogitationibus mentis. Hinc, qui quod sentit, eloquitur, *Verum*, qui aliud sentit, aliud loquitur, *Falsum* dicere perhibetur. Nos vero agimus de *Veritate Logica*, quae est convenientia idearum nostrarum cum objecto. Hinc, si mihi ex. gr. concipio *turrim*, vel aliquid rotundum, & ea verè talia sunt, veritatem dico adsequuntur. Convenient enim ideae cum objecto. Contra *falsum* est disconvenientia idearum cum objecto. Alia deinde veritas est *certa*, alia *probabilis*. Certa, quem penitus persuassus, rem ita se habere. Probabilis, quem ita sum persuassus, ut timeam ne id ipsum sit *falsum*.

in illa supradicta iustitia iuri subiecta non erit in causa
liber simile.

CAPUT I.
De veri & falsi criterio.

83. **S**UNT autem characteres nonnulli, seu certae adsentientes, quae item *Criteria veritatis* vocantur, quibus verum à falso seceruntur: & in quaenam intuentes nos, veritatem quam quaerimus, invenimus. Quæritur ergo, quod tandem argumento tui esse possimus ea, quae affirmatē judicamus, sic se habere, ut judicamus, nulloque pacto in iis nos decipi: in quo constituendo non mediocriter Recentiores dissentiant.

84. Petrus Daniel Huet existimat solam Dei locutionem eam esse, quae certos nos facit non errare. (n) Quae opinio falsa est; nam si ratione nihil possumus certò definire, & quomodo certiores erimus, Deum id nobis dixisse? Non omnes Divino Spiritu adstantur, deinde homines saepissimè in judicando decipiuntur. Quia propter nequeunt plane constituere, an à Deo sunt certiores, an aliter. Non nego, Prophetas dum Dei numine erant adstanti, saepè nullo alio indiguisse arguento, quo convincerentur sibi Deum loqui: at non omnes erant Prophetae: maxima ergo tum hominum pars, nihil sciebat: ut hodie, quum non sit Prophetae saltē quos Ecclesia pro talibus habeat, omnes in omnium rerum ignorantiae versentur, necesse est. Qui cumque igitur hanc sententiam tuentur, nos in foedissimum Pyrrhonismum consciunt.

85. Benedictus Spinoza origine Judaeus, quem Pantheistae, & Panetici recentiores sequuntur, existimat, (o) humanam rationem esse veri criterium, non alienam ob rem, nisi quod ipsa sit ipsissima Dei ratio, quia mens nostra est particula mentis Divinae. Quae adeo sunt portentosa, ut qui velit ea refellere, etiam cum ratione insaniat. Nam Dei ratio simplex est, & infinita: partiri ergo nequit: ergo ubicumque adest, eadem est.

Quod

(n) Traité de la foiblesse de l'Esprit Humain.

(o) Tract. Theolog. Polit. cap. 1.